

Mälardalens högskola
Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling

Idag student, imorgon arbetslös?

Högskolestudenters oro inför eventuell arbetslöshet efter
studier

Charlotta Granberg och Louise Nilsson

C-uppsats i psykologi, VT 2009
Handledare: Lena Almqvist
Examinator: Eric Hansen

Idag student, imorgon arbetslös? Högskolestudenters oro inför eventuell arbetslöshet efter studier

Charlotta Granberg och Louise Nilsson

Andelen individer med eftergymnasial utbildning ökar på arbetsmarknaden samtidigt som antalet arbetstillfällen inom vissa akademiska yrken inte ökar i samma takt. Denna studie syftade till att undersöka om förekomsten av oro bland högskolestudenter inför eventuell arbetslöshet hade något samband med självkänsla och kontrollupplevelse. Studien avsåg även att undersöka huruvida tidpunkt för avslutad utbildning och utbildningsinriktning hade någon betydelse för studenternas nivå av oro. En enkätundersökning med 101 deltagare mellan 19 och 59 år genomfördes. Resultatet visade att det fanns en signifikant skillnad i oronivån mellan studenter när det gällde hur lång tid de hade kvar på sin utbildning. Studenter med längre studietid kvar oroade sig mindre. Denna undersökning kan hjälpa till att belysa studenters oro inför en allt hårdare arbetsmarknad.

Key words: worry, unemployment, students, locus of control, self-esteem.

Inledning

Utbildningsnivån i Sverige fortsätter att stiga. I nuläget har 35 % av befolkningen (i åldrarna 20-64 år) någon typ av eftergymnasial utbildning. Denna andel uppskattas att öka till 44 % år 2030. Efterfrågan på de med utbildning utöver gymnasiet kommer dock inte att öka i samma omfattning. Detta kan leda till att en del av de med eftergymnasial utbildning måste ta arbete inom andra områden än vad de utbildat sig för eller på positioner under deras kvalifikationsnivåer (Statistiska centralbyrån, 2009). Enligt Cassidy (1994) kan det på kort sikt vara mer psykologiskt skadegörande att ta ett arbete som inte ligger i linje med ens framtidsmål, än att fortsätta vara arbetslös men att fortfarande ha hopp om att få ett passande jobb. Samtidigt har unga arbetare som inte är anställda på heltid det lika dåligt psykiskt ställt som heltidsarbetslösa (Feldman & Turnley, 1995).

De unga akademikerna är en relativt stor grupp på arbetsmarknaden. Det har under 2000-talet skett en avsevärd tillväxt av individer som är under 30 år och som har minst två års eftergymnasial utbildning. Mellan 2004-2008 ökade denna mängd med ytterligare cirka 28 000 personer (Wennström, 2009). Studenter står i nuläget inför allt större akademisk press. Då ett ökat antal individer studerar inom högre utbildningar blir en högskoleexamen allt mer vanlig. Därför är pressen på att ha en bra examen större än någonsin. Men samtidigt som högre utbildningar expanderar i antal finns farhågor över att strukturer i samhället för att stötta dessa studenter inte utvecklas i samma takt (Cooke, Bewick, Barkham, Bradley & Audin, 2006). Arbetsmarknaden för unga akademiker (under 30 år) varierar till stor del beroende på konjunkturen. De olika yrkesgrupperna och utbildningsområdena påverkas även på skilda sätt av högkonjunktur respektive lågkonjunktur (Wennström). Arbetsmarknaden för nyutexaminerade ekonomer kommer försämras inom de närmaste fem åren och för beteendevetare kommer det bli relativt svårt att hitta jobb efter studierna, inte minst då de

genom sin utbildningsinriktning konkurrerar med andra akademikergrupper om jobben. Arbetsmarknaden för beteendevetare är konjunkturkänslig och karakteriseras av tämligen stora skillnader i arbetslöshet mellan hög- och lågkonjunktur. Även ekonomer påverkas negativt av den försämrade konjunkturen (Sveriges akademikers centralorganisation, 2009). Den nedgång på arbetsmarknaden som finns i nuläget kommer förmodligen att medföra att heltidsstuderande arbetsökande blir en allt större grupp. Att använda studier som ett sätt att undvika arbetslöshet är ett alternativ för många nyutexaminerade. Av de nyutexaminerade som var klara med sin utbildning 2004/2005 använde 9.35 % fortsatta studier som en utväg för undgå arbetslöshet under den treårsperiod som följde deras examen (Wennström).

I juni 2009 fanns det 503 000 arbetslösa i Sverige, det är 87 000 fler än i juni 2008 (Statistiska centralbyrån). Arbetslösa personer upplever ofta en lägre tillfredsställelse med sina liv, en förlorad självrespekt samt en sänkt självkänsla (Cassidy). Arbetet man har sänder ut viktig information både till ens omgivning och till en själv om vilken status man har i samhället (Kammeyer-Mueller, Judge & Piccolo, 2008). Även om unga personer till synes inte har så stora erfarenheter av arbetslöshet så kan de ändå vara oroliga över att bli utan arbete och detta kan påverka deras välmående (Patterson, 1997).

Jaget verkar vara stabilt över tid men det finns nyckelperioder där störningar förekommer och förändringar i självbilden lättare kan undersökas. Ett exempel då det sker väsentliga förändringar i självkänslan hos personer är under övergången från skola till arbete när ens yrkesidentitet ska formas (Kammeyer-Mueller, Judge & Piccolo). Större delen av forskningen kring arbetslöshet och oro inför arbetslöshet fokuserar på vuxna arbetare, det finns inte samma mängd utförliga studier som undersöker hur universitetsstudenter hanterar riskerna att bli utan jobb efter sina studier (Ersoy-Kart & Erdost, 2008). Den här studien avsåg därför att undersöka förekomsten av oro bland studenter inför en potentiell arbetslöshet efter sina studier i relation till locus of control, självkänsla, längd kvar på utbildningen och utbildningsinriktning.

Självkänsla

Ett sätt att definiera självkänsla är att se det i termer av inre värde. Enligt Rosenberg (1965) är självkänsla en positiv eller negativ attityd mot ens person. Enligt Johnson (2003) står begreppet självkänsla för hur vi värderar oss själva. Självkänsla ses ofta som antingen hög eller låg. Den tenderar att vara en varaktig och stadigvarande grundläggande egenskap hos individen. En hög självkänsla beskrivs enligt Baumeister, Campbell, Krueger och Vohs (2003) som en övergripande positiv värdering av självet. En låg självkänsla beskrivs däremot som en övergripande ofördelaktig bedömning av självet. Neiss, Sedikides och Stevenson (2002) förklarade hur självkänsla är nära sammankopplat med anpassningsbara personlighetsfunktioner. Hög självkänsla var till exempel förknippat med ett antal psykologiska hälsofördelar som subjektivt välmående och frånvaro av depression och ångest (Neiss, Sedikides & Stevenson). Självkänsla är snarare en uppfattning om än en spegling av verkligheten. Det handlar om hur individen upplever sig själv, vilket kan vara såväl nära som långt ifrån realiteten (Baumeister et al).

En annan beskrivning av självkänsla definierar inte fenomenet enbart som ett internt fenomen, utan också som relationen mellan prestationer och aspirationer. Självkänslan bestäms då av våra faktiska förhållanden och våra tänkta möjligheter. Denna syn på självkänsla betonar en viss typ av beteende snarare än en affekt, attityd eller övertygelse. Självkänsla kräver då ett agerande eller en kompetens (Mruk, 2006). Det finns dock personer som lider av dålig självkänsla och är mycket kompetenta inom olika områden, men som trots

detta inte känner sig värdiga att njuta av sin framgång. Dessa individer är exempel på begränsningarna som finns i att definiera självkänsla i termer av kompetens (Mruk).

Harter (1999) beskrev självkänsla i termer av hur individen värderar sig själv som helhet. Självkänsla är kontextberoende, det kan alltså variera i olika situationer. Det är en social och kognitiv konstruktion som formas i samband med språkutvecklingen. Harter menade vidare att självkänslan är uppbyggd av kognitiva koncept, dessa koncept benämns som självrepresentationer. Självrepresentationerna består av de karaktärsdrag som individen tillskriver sig själv och de värderingar som associeras med dem.

Johnson (2003) skiljde mellan inre och yttre självkänsla. Den inre självkänslan har sin grund i upplevelser av trygghet och tillfredställelse i den tidiga barndomen. Dessa upplevelser internaliseras och påverkar därefter individen senare i livet. Vid en hög inre självkänsla innehar individen en slags internaliserad trygghet. Dessa typer av personer har en positiv grundsyn på livet och en sund nivå av integritet. Den yttre självkänslan utvecklas successivt mer och mer i takt med att social, motorisk och kognitiv mognad påkallar olika typer av feedback från omgivningen. En person med hög yttre självkänsla tenderar att vara högpresterande, karriärfokuserad, perfektionistisk och noggrann. För individer med låg inre självkänsla kan den yttre fungera som en kompensation, vilket leder till att värderingen av självet blir fullständigt prestationsbaserat.

Självkänsla kan enligt Robins, Tracy, Trzesniewski, Potter och Gosling (2001) spela en viktig roll när det gäller hur personlighetsprocesser formas. Övertygelserna man har angående sig själv påverkar hur man beter sig i olika situationer, vilka målsättningar man har i livet, hur man värderar livshändelser. Dessa övertygelser inverkar även vid val av partner samt påverkar hur man hanterar och anpassar sig till olika miljöer. Individer med hög självkänsla ser sannolikt sig själva som innehavare av ett större antal socialt önskvärda personlighetsdrag och i avsaknad av icke-önskvärda drag (Robins et al).

I en studie av Tiggeman och Winefield (1984) studerades gymnasieungdomar som skulle ut i arbetslivet. I studien fann man att de studenter som inte fått jobb efter sin examen hade högre grad av negativ sinnesstämning och depression. De arbetslösa tjejernas resultat visade dessutom på en lägre självkänsla. Skillnaderna mellan grupperna var dock tydliga i stor mån på grund av att de studenter som hade fått en anställning upplevde en ökad förbättring i sitt välmående. Resultatet blev således mer påtagligt eftersom glappet mellan de olika grupperna ökade. Resultaten indikerade att anställning leder till personlig utveckling bland nyexaminerade, medan arbetslöshet kan skapa en fortsättning på den beroendeställning som studenterna lever i under sin skoltid (Tiggeman & Winefield 1984).

Locus of control

Locus of control är ett socialkognitivt begrepp som myntades av Rotter (1966) och det syftar till att beskriva varje individs tro på sin egen kontroll över sitt liv. Begreppet är en väldigt utforskad personlighetsvariabel som har sin grund i experiment kring beteendemönster. Enligt den sociala inlärningsteorin kan ens beteende manipuleras genom positiv eller negativ förstärkning. Hos människor är det ofta saker som exempelvis information vi får från andra, lärdom vi drar från våra erfarenheter och vår uppfattning om orsakssamband som påverkar vår förväntan på belöning (Rotter, 1971). Enligt Rotter (1966) finns det starka bevis för att en person med en intern locus of control i större utsträckning tror sig kunna påverka sitt eget öde och därmed också anser sig kunna styra och påverka vad som sker. Människor med en intern locus of control tror att livets skeenden är under deras egen kontroll och beror på deras eget beteende. Dessa individer tenderar också att oftare agera självdeterminerande (Passer & Smith, 2008). Personer med en extern locus of control tror däremot att deras öde beror på

yttre faktorer som till exempel tur, chans och auktoritetspersoner, och inte på deras egna handlingar.

Trots denna dikotomiska definition bör locus of control inte ses som ett sådant begrepp utan istället som en skala där varje individs beteende har formats i enlighet med den sociala inlärningsteorin. Skalan innehåller två dimensioner där individen kan variera gradmässigt. Graden av individens locus of control kan förändras då personen får mer och mer erfarenheter (Rotter, 1966).

Studenter med en intern locus of control har en viss tendens att få bättre betyg än de med en extern locus of control, troligtvis eftersom de tror att deras studerande är förenat med hur bra resultatet blir och därför studerar de mer (Passer & Smith, 2008). Vissa samband mellan studiesträvan och locus of control finns. Till exempel visade en amerikansk studie att en intern locus of control korrelerade med en högre akademisk strävan. Resultatet visade att amerikanska sistaårselever på gymnasiet som upplevde att de hade kontroll över sina liv visade högre aspirationer i sin utbildning än de elever som trodde att chans spelade en större roll i deras liv (Flowers, Milner & Moore, 2003).

Självkänsla och locus of control

Ersoy-Kart och Erdost (2008) undersökte om universitetsstudenter i Turkiet oroar sig över att bli arbetslösa efter sin examen och ifall denna oro påverkades av självkänsla, inriktning på utbildning, locus of control och kön. Man använde sig av Rosenbergs self-esteem skala och Rotters locus of control skala samt egenkonstruerade frågor som inriktade sig på oro över arbetslöshet. Studien visade bland annat att orosnivån var högre bland de studenter som var inne på sina två sista år av studier än hos de som var i början av sin utbildning. I studien förklarades denna skillnad med att studenter som är i slutet av sin utbildning blir mer påminda om att de behöver hitta en anställning för att klara sig i framtiden. Att inte lyckas få arbete efter sina studier kunde också leda till att studenten utvecklade en mer pessimistisk syn på sin framtid. Bland kvinnor förekom en högre grad av extern locus of control än hos männen. Man fann att graden av oro korrelerade med både locus of control och självkänsla. Dessa resultat indikerade att oron över att bli arbetslös korrelerar med förekomsten av extern locus of control ökar. Resultaten pekade dessutom på att en ökad oro över arbetslöshet har ett negativt samband på självkänsla (Ersoy-Kart & Erdost).

Forskning har visat att mätresultat av locus of control och självkänsla ofta överlappar varandra. Personer med en låg självkänsla tenderar att vara mer känsliga för yttre påverkan och detta beteende överensstämmer med beteendet hos personer med en extern locus of control (Bono et al., 2002). Intern locus of control är positivt relaterad till självkänsla och känslor av personlig effektivitet (Passer & Smith, 2008). Något som inte har efterforskat i någon större utsträckning är sambandet eller korrelationen mellan självkänsla och locus of control. I forskning kring arbetsområdet, där dessa begrepp ofta studeras, används de istället ofta separat som prediktorer för olika variabler exempelvis arbetslöshet (Bono et al.) Abouserie (1994) använde till exempel självkänsla och locus of control för att predicera stress utan att rapportera om korrelationen dem emellan. Enger, Howerton och Cobbs (1994) fann däremot en positiv korrelation mellan locus of control och självkänsla. Resultatet visade att det fanns ett positivt samband mellan grundläggande självkänsla och locus of control vilket indikerade att personer med en hög självkänsla tenderade att ha en intern locus of control. Även Johnson (2002) fann en tendens till positiv korrelation mellan bassjälvkänsla och locus of control där högre bassjälvkänsla påvisade en högre grad av intern locus of control.

Oro

Enligt Norstedts ordbok (1999) beskrivs oro som en känsla av upprördhet, rädsla och olust. Oro kan förklaras som ett kognitivt fenomen där överdimensionerade svårigheter relateras till framtida händelser (Borkovec, Robinson, Pruzinsky & Depree, 1983). Enligt Borkovec, Ray och Stöber (1998) omfattar oro huvudsakligen verbal tankeaktivitet och fungerar som en typ av kognitivt undvikande vilket hämmar emotionell bearbetning. Oro tenderar att skapa ångest och depressiva känslotillstånd. Enligt Ottosson och d'Elia (2008) utlöses ofta oro av tvivel på den egna förmågan, konflikter, rädsla för att misslyckas eller osäkerhetskänslor över kärleksrelationer. Oron kan förvärras till en grad då den blir skadlig för individens psykiska och fysiska hälsa. Oro kan dock även fungera som en överlevnadsstrategi där den hjälper personen att förutse potentiella hot vilket leder till att denne då kan förbereda skyddsalternativ eller lösningar på problemet. Dessutom kan oro generera motivation och kraft till värdefulla handlingar.

Syfte

Avsikten med denna studie var att undersöka förekomsten av oro bland högskolestudenter inför att eventuellt bli arbetslösa efter sina studier och hur detta är relaterade till locus of control och självkänsla. Studien syftade även att undersöka om utbildningsinriktning och resterande utbildningslängd hade någon betydelse för orosnivån bland studenterna. Enligt en turkisk studie korrelerade en hög grad av oro inför eventuell arbetslöshet med en låg självkänsla (Ersoy-Kart & Erdost, 2008). Oron var högre hos de studenter som hade kortare tid kvar på sin utbildning och studien kom även fram till att en extern locus of control predicerade en högre grad av oro. I studien ställdes även hypotesen att en viss skillnad i orosnivå mellan olika utbildningsinriktningar, naturvetenskaplig- och samhällsvetenskaplig inriktning, fanns. Resultatet visade dock inte på några signifikanta skillnader mellan grupperna (Ersoy-Kart & Erdost). Trots detta icke signifikanta resultat ansågs denna aspekt vara viktig att ha med i analysen då olika utbildningsområden påverkas på skilda sätt av konjunkturskiftningar (Wennström). Syftet med denna studie var att replikera vissa delar av den turkiska studien för att undersöka hur situationen såg ut bland svenska högskolestudenter.

Hypotes 1: Utbildningsinriktning har betydelse för graden av oro bland högskolestudenter inför att eventuellt bli arbetslös efter sina studier.

Hypotes 2: Graden av oro inför att eventuellt bli arbetslös efter sina studier skiljer sig åt beroende på:

- a) Om studenterna har en extern eller intern locus of control.
- b) Om de har en hög eller låg självkänsla.

Hypotes 3: Graden av oro inför att eventuellt bli arbetslös efter sina studier skiljer sig åt beroende på hur lång tid studenterna har kvar på sin utbildning.

Metod

Deltagare

Studien genomfördes vid Mälardalens högskola och Uppsala universitet där enkäter delades ut till totalt 101 högskolestudenter, varav 61 var kvinnor (60.4 %) och 40 var män (39.6 %). Respondenterna valdes utifrån ett tillgänglighetsurval och åldersvariationen låg mellan 19 och 59 år ($M = 25.16$, $SD = 5.70$). På Uppsala universitet delades enkäterna ut i två olika klasser på institutionen för didaktik med sammanlagt 48 studenter. Ansvariga lärare kontaktades via telefon och därefter bestämdes en passande tidpunkt för utdelning av enkäter. På Mälardalens högskola delades enkäter ut genom att författarna gick fram till grupper av studenter med blandade studieinriktningar på högskoleområdet och frågade ifall de ville medverka i studien. Femtiotre enkäter samlades in från Mälardalens högskola. Ett partiellt bortfall på tre personer (2.97 %) förekom där enkäterna inte var fullständigt ifyllda när det gällde locus of control skalan. Ingen ersättning för medverkan utdelades.

Material

Mätinstrumentet bestod av en enkät som dels bestod av två etablerade skalor, Rotters (1966) I-E (intern/extern), locus of control skala, för att mäta studenternas locus of control och Rosenbergs (1965) self-esteem skala (SES) för att mäta deras självkänsla. Enkäten inleddes med frågor för att ta reda på respondenternas demografiska bakgrund såsom exempelvis ålder, kön och akademi. Totalt innefattade enkäten 56 frågor. Rotters (1966) skala med 29 items användes för att mäta högskolestudenternas externa eller interna locus of control. Denna skala är en så kallad forced-choice skala vilket innebär att respondenten jämför två alternativ och sedan väljer det alternativ den anser är lämpligast (Bernardin, 1987). Denna metodologi utvecklades för att försöka eliminera eller kontrollera hotet om att respondenter inte svarar sanningsenligt (Bernardin). Cronbachs alpha för locus of control skalan blev i denna studie .69. Endast 23 av dessa items tas sedan med i analysen eftersom de övriga sex är utfyllnadsfrågor som ingår i mätinstrumentet för att dölja syftet med skalan. Locus of control skalan översattes därefter till antal poäng som räknades ihop. Poängsumman kunde variera mellan 0-23 där 0-11 indikerar en intern locus of control och 12-23 pekar på en extern locus of control. Några exempel på påståenden som respondenten får ta ställning till är ”Många tråkigheter i människors liv beror delvis på otur”, ”Människors motgångar är resultatet av deras misstag”, ”Många människor inser inte hur mycket deras liv påverkas av tillfälligheter”, ”Slumpen är ingenting man skall räkna med”.

Rosenbergs self-esteem skala består av 10 påståenden som till exempel ”Jag har en positiv inställning till mig själv” och ”På det hela taget är jag tillfreds med mig själv”. Self-esteem skalan är en Likertskala med alternativen ”Instämmer helt”, ”Instämmer delvis”, ”Tar delvis avstånd” och ”Tar avstånd helt”. Respondenterna får ange i vilken grad de instämmer med frågorna. Varje item representerar ett visst poängantal där värden mellan 15-30 indikerar en hög självkänsla och värden mellan 0-14 visar på en låg självkänsla. Rosenbergs self-esteem skala är en av de mest populära självkänslskalorna bland undersökare och den har visat sig ha hög reliabilitet (Baumeister et al., 2003). Cronbachs alpha för skalan har tidigare uppmätts till .87 (Rosenberg, 1965). I denna studie var Cronbachs alpha för skalan .86.

Utöver detta användes 12 egenkonstruerade frågor som skapats för att mäta oro. Dessa items gick att besvara med fyra svarsalternativ, ”Instämmer helt”, ”Instämmer delvis”, ”Tar delvis avstånd” och ”Tar avstånd helt”. Fyra svarsalternativ valdes medvetet för att försöka få respondenterna att ta ställning åt endera hållet. Efter en reliabilitetsanalys konstaterades att Cronbachs alpha var högst när indexet bestod av fyra frågor, ”Jag oroar mig över att inte få jobb efter mina studier”, ”Mycket av min tid går åt till att oroa sig över arbetsmarknaden”, ”Mycket av min tid går åt till att oroa sig över lågkonjunkturen” och ”Jag tror att mina chanser att få jobb efter mina studier är stora”. Den sista av dessa items är reverserad i indexet.

Skalans variationsvidd var 0-16 där 0-8 motsvarade en låg oro och 9-16 representerade en hög oro. Indexet hade ett Cronbachs alpha på .71. Fem frågor om högskolestudenternas bakgrund ställdes också. Bakgrundsfrågorna gällde kön, ålder, civilstånd, akademitillhörighet, utbildningsinriktning och tidpunkt för avslutade studier. Studenterna fick fylla i när de beräknades vara klara med sina studier, vårtermin eller hösttermin och årtal. Detta översattes sedan till antal resterande år som studenten hade kvar. Studenter som hade två-fem år kvar av sina studier kategoriserades till att vara i början av sin utbildning medan de som hade upp till två år kvar till examen klassificerades till att vara i slutet av sin utbildning.

Procedur

En pilotstudie utfördes för att testa reliabiliteten för 12 egenkonstruerade frågor om oro. Enkäter delades ut till sex högskolestudenter på Mälardalens högskola och orosindexet hade ett Cronbachs alpha på .56. Deltagarna i pilotstudien fick lämna synpunkter på enkätens utformning och frågornas formulering. Inga ändringar gjordes sedan i enkäten och respondenterna i pilotstudien räknades in i den faktiska studien. Vid utförandet av studien klargjordes det innan utdelandet av enkäterna att respondenternas deltagande var helt frivilligt och att de närsomhelst kunde avbryta sin medverkan samt att det insamlade materialet hanteras konfidentiellt. Detta förtydligades både muntligt såväl som i det bifogade missivbrevet. Syftet presenterades även det muntligt och skriftligt. Att respondenternas resultat skulle behandlas anonymt underströks särskilt då det är ett viktigt etiskt huvudkrav (Vetenskapsrådet, 1999). Enkäterna förvarades i en filsamlare och hölls under insamlingsprocessen hela tiden inom synhåll. Därefter förvarades enkäterna i en låst låda för att ingen obehörig skulle ha möjlighet att se dem. E-postadresser och telefonnummer till undersökningsledarna samt handledaren gjordes även tillgängliga för respondenterna i det medföljande missivbrevet så att eventuella frågor eller synpunkter skulle kunna besvaras. Enkäterna delades ut i och runt omkring biblioteket på Mälardalens högskola och under lektionstillfällena vid institutionen för didaktik vid Uppsala universitet.

Resultat

Först beräknades beskrivande statistik över respondenternas demografiska bakgrund. Sedan analyserades huruvida högskolestudenters utbildningsinriktning hade betydelse för graden av oro.

Eftersom det var stor skillnad i antal respondenter inom de olika utbildningsinriktningarna och majoriteten av studenterna var lärarstudenter och studenter vid akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling (HST) fokuserades på akademitillhörighet och inte utbildningsinriktning vid analysen. Utbildningsinriktningar som tillhörde akademien för innovation, design och teknik (IDT) var robotik, innovationsprogrammet och flygingenjörprogrammet. Beteendevetenskap, ekonomi, business management och samhällsteknik tillhörde HST. Sjukgymnast och sjuksköterska hörde till akademien för hälsa, vård och välfärd (HVV) och lärarprogrammet till akademien för utbildning, kultur och kommunikation (UKK) på Mälardalens högskola. Lärarstudenter vid Uppsala universitet tillhörde institutionen för didaktik (DID).

En envägs ANOVA $F(4, 95) = 2.04$, $p > .05$ visade att det inte fanns någon signifikant skillnad mellan de olika akademierna, men att medelvärdet på oro för studenter vid HST ($M =$

11.91, $SD = 2.61$) var något lägre än för övriga akademier på Mälardalens högskola (se Tabell 1). Högskolestudenter vid HST oroade sig även något mindre än studenter vid institutionen för didaktik (DID) ($M = 12.49$, $SD = 2.35$).

Tabell 1

Beskrivande data för utbildningsinriktning med medelvärden och standardavvikelser för graden av oro

	<i>n</i>	%	<i>M</i>	<i>SD</i>
Akademien för innovation, design och teknik (IDT)	8	7.90	13.75	1.83
Akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling (HST)	34	33.70	11.91	2.61
Akademien för hälsa, vård och välfärd (HVV)	6	5.90	14.33	1.51
Akademien för utbildning, kultur och kommunikation (UKK)	5	5.00	12.40	1.14
Institutionen för didaktik (DID)	48	47.50	12.49	2.35

Not. Testpoängens variationsvidd 0-16, höga siffror indikerar en högre oro.

En tvåvägsvariationsanalys visade ingen huvudeffekt av vare sig locus of control eller självkänsla angående oro (se Tabell 2). Det fanns däremot en signifikant interaktionseffekt mellan locus of control och självkänsla (se Figur 1), $F(1, 96) = 5.29$, $p < .05$. En enkeleffektsanalys av locus of control genomfördes separat för de olika nivåerna av självkänsla. Hos studenter med låg självkänsla var graden av oro högre bland de med extern locus of control ($M = 14.50$, $SD = 2.17$) än bland de med intern locus of control ($M = 11.13$, $SD = 1.09$), $F(1, 10) = 0.18$, $p > .05$, denna skillnad var dock ej signifikant. Däremot då det gällde studenter med hög självkänsla så tenderade de med intern locus of control oroa sig något mer ($M = 12.92$, $SD = 2.28$) än studenter med en extern locus of control ($M = 11.90$, $SD = 2.17$) men denna skillnad var inte heller signifikant, $F(1, 89) = 0.23$, $p > .05$.

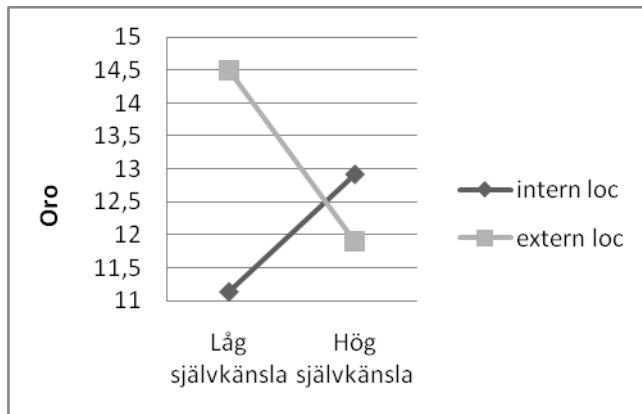
Tabell 2

Medelvärden och standardavvikelser för oro vid intern/extern LOC och hög/låg självkänsla

	Självkänsla	Oro
Intern LOC	Låg	$M = 11.13$ $SD = 3.27$
	Hög	$M = 12.92$ $SD = 2.28$
	Total (Intern LOC)	$M = 12.71$ $SD = 2.46$
	Låg	$M = 14.50$ $SD = 0.71$

Extern LOC	Hög	$M = 11.90$ $SD = 2.17$
	Total (Extern LOC)	$M = 12.06$ $SD = 2.20$

Not. LOC – locus of control,
Testpoängens variationsvidd 0-16.

Figur 1. Interaktion mellan locus of control och självkänsla angående orosnivå. Skalans variationsvidd 0-16.

Not. loc – locus of control. Y-axeln är kapad vid 11.

En envägsvariansanalys visade att det fanns en signifikant skillnad bland studenterna avseende oro beroende på om man var i början eller i slutet av sin utbildning $F(1, 98) = 6.04$, $p < .05$. De som var i slutet av sin utbildning oroade sig något mer ($M = 13.20$, $SD = 1.84$) än de som var i början av sin utbildning ($M = 12.03$, $SD = 2.60$). Antalet respondenter som var i början av sin utbildning var 60 stycken och antalet studenter som var närmare sin examen var 41 stycken (se Tabell 3).

Tabell 3

Medelvärden (och standardavvikelse) för oro vid början eller slutet av utbildning

	<i>n</i>	%	<i>M</i>	<i>SD</i>
Början av utbildning	60	59.41	12.03	2.60
Slutet av utbildning	41	40.59	13.20	1.84

Not. Testpoängens variationsvidd 0-16.

En multipel regressionsanalys, metod enter, utfördes för att se vilka av de oberoende variablerna locus of control (LOC), hur långt man har kvar på sin utbildning och självkänsla (SE) som var bäst prediktor för oro (y). I denna analys var skalorna kontinuerliga.

Tabell 4

Multipel regressionsanalys med beta-, t- och signifikansvärden där y = oro

	β	t	sig.
SE	0.22	2.30	.02
LOC	-0.13	-1.39	.17
Hur långt man har kvar på sin utbildning	0.33	3.40	.001

Not. SE – självkänsla, LOC – locus of control

Regressionsanalysen visade att tidpunkt för avslutad utbildning var starkast prediktor (se Tabell 4) för graden av oro eftersom den hade högst beta-värde, $\beta = 0.33$, $t = 3.4$, $p < .05$. En annan signifikant variabel men med något mindre betydelse var självkänsla som hade $\beta = 0.22$, $t = 2.3$, $p < .05$. Analysen visade att modellen totalt förklarade 15.8 % av variansen i oro, $R^2 = .158$.

Diskussion

Denna studie ämnade undersöka högskolestudenters oro inför en eventuell arbetslöshet efter sina studier. Tre hypoteser ställdes i studien. Den första avsåg ta reda på om utbildningsinriktning hade betydelse för studenternas grad av oro. I den andra hypotesen ställdes påståendet om en extern- eller intern locus of control samt en hög- eller låg självkänsla hade betydelse för orosnivån. I hypotes tre antogs att graden av oro skiljde sig åt beroende på hur lång tid studenterna hade kvar på sin utbildning. Den föreliggande studien kunde delvis ge stöd åt de ställda hypoteserna.

I första hypotesen förväntades studenters utbildningsinriktning ha betydelse för graden av oro inför en eventuell arbetslöshet. Tidigare forskning har visat att ingen signifikant skillnad fanns mellan olika utbildningsinriktningar när det gällde graden av oro inför en tänkbar arbetslöshet (Ersoy-Kart & Erdost, 2008). Resultatet visade även i denna studie att hypotes ett inte gick att styrka helt då inga signifikanta skillnader fanns mellan akademigrupperna som kategoriserade de olika utbildningsinriktningarna. Eftersom det var väldigt ojämn fördelning av antalet respondenter bland de olika utbildningsinriktningarna så grupperades respondenterna istället utifrån sin akademitillhörighet. Detta representerar också en sorts utbildningsinriktning eftersom akademien klassificerar ens ämnesval på en mer allmän nivå. Dock oroade sig studenter vid akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling (HST) något mindre än studenter vid de övriga akademierna (se Tabell 1). Att studenter vid HST, särskilt beteendevetare, oroade sig mindre var intressant eftersom akademiker inom detta område ser ut att ha relativt svårt att få jobb enligt tidigare arbetsmarknadsundersökningar (Sveriges akademikers centralorganisation, 2009). Detta beror dels på att det finns ett överskott av beteendevetare samt att de i stor grad tvingas konkurrera med andra akademikergrupper om de jobb som finns. Denna yrkesgrupp är även känslig för konjunkturskiftningar. Trots att dessa studenter ser ut att löpa en ökad risk att bli arbetslösa efter sin examen så oroade de sig alltså mindre än studenter vid andra akademier. Denna låga nivå av oro skulle kunna bero på att frågorna som togs in i analysen var väldigt generella och inte kopplade till en anställning inom respektive utbildningsområde. Studenter som läser en

mer yrkesinriktad utbildning kanske skulle oroa sig mer då detta smalnar av deras valmöjligheter på arbetsmarknaden. Det skulle också kunna vara så att dessa respondenter istället oroar sig mindre eftersom de genom sin yrkesutbildning känner sig mer säkra på att också få jobb. De kanske medvetet har valt en utbildning som det finns eller kommer finnas efterfrågan på i framtiden.

Att graden av oro var lägre bland studenter med låg självkänsla än de med hög självkänsla är intressant trots att detta resultat inte var signifikant. Ersoy-Kart och Erdost (2008) kom i sin studie fram till att orosnivån sjönk i takt med att självförtroendet hos studenterna ökade. Följaktligen borde respondenterna i den föreliggande studien visat en lägre grad av oro vid hög självkänsla. Personer med en hög självkänsla tenderar att ha en positiv grundsyn på livet (Johnson, 2003). Alltså borde studenter med hög självkänsla också ha en mer optimistisk syn på sin framtid. Den tidigare forskningen verkar alltså motsäga resultatet i den föreliggande studien. Det är dock svårt att dra några generella slutsatser utifrån detta resultat eftersom antalet respondenter i studien var så pass få.

Resultatet att studenter med en extern locus of control oroade sig något mindre än de med en intern locus of control (se Tabell 2) motsäger också tidigare forskning. Föregående forskning har kommit fram till att studenter med en intern locus of control oroade sig mindre för att bli arbetslösa efter sina studier (Ersoy-Kart & Erdost, 2008). Personer med en intern locus of control tror att livets händelser är under deras egen kontroll och beror på deras eget beteende (Passer & Smith, 2008). Att studenter med en extern locus of control oroade sig mindre skulle kunna förklaras med att de tror att deras situation påverkas av yttre faktorer och således inte känner att det är någon idé att oroa sig över sin framtid eftersom de ändå inte upplever att de kan påverka den. När dessa begrepp sammanfördes visade det sig att studenter med en kombination av intern locus of control och låg självkänsla oroade sig mindre än de övriga tre tänkbara konstellationerna (se Figur 1). Tidigare forskning har visat indikeringar på en positiv korrelation mellan dessa begrepp (Enger, Howerton & Cobbs, 1994; Johnson, 2002). Dessa studier har kommit fram till att en intern locus of control tenderar att öka i takt med att självkänslan ökar. Även Passer och Smith (2008) säger att en intern locus of control är positivt relaterad till självkänsla och känsla av personlig effektivitet. Personer med en låg självkänsla tenderar enligt Baumeister, Campbell, Krueger och Vohs (2003) att ha en ofördelaktig bedömning av självet. Neiss, Sedikides och Stevenson (2002) menade att en låg självkänsla är kopplad till depression och ångest. Detta borde också resultera i en högre orosgrad hos individer med låg självkänsla eftersom personer med en negativ självbild som mår dåligt också skulle kunna tänkas oroa sig mer. Resultatet att gruppen med intern locus of control och låg självkänsla oroade sig något mindre än de andra kombinationerna är därför intressant. Denna lägre grad av oro kan förklaras med att personer med en intern locus of control tror sig kunna påverka sin situation. Därför kanske de hanterar sin egen oro mer konstruktivt trots sin låga självkänsla.

Det fanns en signifikant skillnad på graden av oro hos studenterna med avseende på om man var i början eller slutet av sin utbildning. Studenter som var i slutet av sin utbildning oroade sig något mer än de som var i början av sina studier. Detta kan förklaras eftersom de också är närmare arbetslivet och således kanske upplever en ökad oro inför att inte få något jobb. Det signifikanta resultatet indikerar att förhållandena bland svenska högskolestudenter liknar studenternas i Turkiet (Ersoy-Kart & Erdost, 2008). Deras studie kom fram till att studenter som hade mer än två år kvar på sina studier oroade sig mindre än de som närmade sig sin examen. I denna studie förklarades skillnaden mellan grupperna med att de studenter som var i slutet av sin utbildning blev mer påminda om att en anställning är en nödvändighet för deras framtid. Att inte lyckas få arbete efter sina studier kunde även leda till att studenterna blev mer pessimistiska kring sin framtid. Det kan även vara så att studenter som är i ett tidigt

stadium av sin utbildning har förhoppningar på att få kunskaper och kompetens som kan gagna dem i arbetslivet. Studenter som är i slutet av sin utbildning kanske upplever att de under utbildningens gång inte har fått de resurser som de hade hoppats på i början och därför oroar sig mer. Undersökningen gjordes under en ekonomisk dyster period och studenter som var i slutet av sin utbildning kan ha upplevt det mer oroande att komma ut i det rådande tillståndet. Studenter som nyss har påbörjat sina studier kanske hyser en större förhoppning på att konjunkturen ska vända innan de behöver möta arbetsmarknaden. Tidigare forskning visar dessutom att arbetslöshet tenderar att resultera i sociala problem för individen i form av sänkt självkänsla och en lägre livstillfredsställelse (Cassidy, 1994). Många studenter kommer i framtiden vara tvungna att ta jobb som är under deras kvalifikationer (Wennström, 2009). Detta kan enligt Cassidy (1994) vara mer psykologiskt skadegörande på kort sikt än arbetslöshet. Genom resultatet från denna studie kan det belägas att det är viktigt att studenter som närmar sig sin examen får stöd i sitt jobbsökande då en stundande arbetslöshet kan påverka deras hälsa negativt.

Metoddiskussion

Eftersom enkäten var relativt lång var det svårt för en del respondenter att fylla i och detta kan förklara det interna bortfallet på tre personer. Bortfallet kan även bero på så kallade känsliga frågor då några av deltagarna reagerade på vissa av påståendena i Rotters locus of control skala. Det var också i denna del av enkäten som frågorna visade sig vara ofullständigt ifyllda. Längden på enkäten var ändå nödvändig för att få med Rotters (1966) locus of control I-E (intern/extern) skala med 29 items. Eftersom skalan har utformats med utfyllnadsfrågor som ska dölja det egentliga syftet med mätinstrumentet gick det inte att korta ner längden på enkäten.

Begreppsvaliditeten kan förmodas vara relativt hög åtminstone för Rosenbergs self-esteem skala och Rotters locus of control skala då de är etablerade mätinstrument. Reliabiliteten för dessa skalor var förhållandevis hög också i denna studie.

Den interna validiteten kan ifrågasättas då man inte kan utesluta att okända faktorer påverkade nivåerna på de uppmätta variablerna. Exempelvis undersöktes inte social önskvärdhet, att respondenterna inte svarat sanningsenligt på frågorna, som en eventuell confounder. Då det efter pilotstudien visade sig att enkäten redan tog förhållandevis lång tid att fylla i gjordes bedömningen att ytterligare frågor, som exempelvis kontrollerar social önskvärdhet, skulle kunna påverka respondenternas villighet att medverka. En viss problematik följer som regel de flesta typer av självskattningstest, då det kan vara svårt att veta i hur stor grad de angivna svaren faktiskt stämmer med verkligheten.

Spridningen bland högskolestudenterna när det gällde utbildningsinriktning var inte särskilt stor då majoriteten av studenterna tillhörde akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling (HST) eller institutionen för didaktik (DID). Detta kan ha påverkat studiens generaliserbarhet och således sänkt reliabiliteten. I vissa av akademierna var det relativt få individer i varje grupp och således kan extremvärden ha uppstått vid analysen. Resultatet av denna studie är inte generaliserbart eftersom antalet deltagare var för få och vårt urval inte var slumpmässigt. Avsaknaden av signifikans i resultatet kan bero på för låg styrka i testet.

Slutsats och fortsatt forskning

Undersökningens slutsats var att endast tidpunkt för avslutade studier var signifikant för graden av oro. Det vore intressant att utöka denna studie och se om detta resultat är generaliserbart, och även undersöka varför det är så. Om det ligger till så att de som är i slutet

av sin utbildning oroar sig mer eftersom de är närmare arbetsmarknaden än de som är i början av sina studier. Det kan även förhålla sig så att studenternas oro skiljer sig åt beroende på vilken uppfattning de har om hur förberedda de ska vara efter sin utbildning.

Om så är fallet är ett lösningsförslag att lärosätena skulle kunna sätta in extra resurser för studenter som är i slutet av sin utbildning. De skulle exempelvis kunna försöka integrera studierna mer med arbetsmarknaden för att underlätta kontakten mellan studenter och arbetsgivare. Eftersom arbetslöshet tenderar att leda till sociala problem och en ökad pessimism inför framtiden (Cassidy, 1994; Ersoy-Kart & Erdost, 2008) är det också viktigt att studenter får chanser att komma in i arbetslivet då deras välbefinnande annars kan ta skada. Detta är ytterligare ett argument till varför forskning inom detta område borde fortgå.

Resultatet visade att det fanns tendenser till en lägre oro bland studenter vid akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling (HST), och då särskilt beteendevetare, som skulle vara intressant att forska vidare om. I synnerhet eftersom dessa typer av utbildningsinriktningar ser ut att påverkas negativt av lågkonjunkturen (Sveriges akademikers centralorganisation, 2009). Eftersom antalet respondenter i studien var ett så pass litet stickprov i jämförelse med den totala populationen så går det inte att dra några generella slutsatser av resultatet och därför vore det intressant att vidare undersöka om denna indikation är verklig eller inte. Med vidare forskning skulle man även kunna få svar på varför dessa studenter tenderar att oro sig mindre än andra utbildningsinriktningar där chanserna att få jobb efter sin utbildning är större.

Ytterligare en viktig fråga att undersöka är kopplingen mellan locus of control och självkänsla och om dessa begrepp kan relateras till grad av oro. Mer forskning kring området skulle kunna undersöka om dessa faktorer spelar en roll bland studenter som upplever oro och skulle således också kunna belysa begreppens funktion som en eventuell copingstrategi.

Referenser

- Abouserie, R. (1994). Sources and levels of stress in relationship to locus of control and self esteem in university students. *Educational Psychology, 14*, 3-8.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest, 4*, 1-44.
- Bernardin, H. J. (1987). Development and validation of a forced choice scale to measure job-related discomfort among customer service representatives. *Academy of Management Journal, 30*(1), 162-173.
- Bono, J. E., Erez, A., Judge, T. A., & Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self-esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self-efficacy indicators of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology, 83*(3), 693-710.
- Borkovec, T. D., Ray, J. R., & Stöber, J. (1998). Worry: A cognitive phenomenon intimately linked to affective, physiological and interpersonal behavioural processes. *Cognitive Therapy and Research, 22*, 561-576.
- Borkovec, T. D., Robinson, E., Pruzinsky, T., & Depree, J. A. (1983). Preliminary exploration of worry: Some characteristics and processes. *Behaviour Research and Therapy, 21*(1), 9-16.
- Cassidy, T. (1994). The psychological health of employed and unemployed recent graduates as a function of their cognitive appraisal and coping. *Counselling Psychology Quarterly, 7*(4), 385-397.
- Cooke, R., Bewick, B. M., Barkham, M., Bradley, M., & Audin, K. (2006). Measuring, monitoring and managing the psychological well-being of first year university students. *British Journal of Guidance & Counselling, 34*, 505-517.
- Enger, J. M., Howerton, D. L., & Cobbs, C. R. (1994). Internal/external locus of control, self-esteem, and parental verbal interaction of at-risk black male adolescents. *The Journal of Social Psychology, 134*, 269-274.
- Ersoy-Kart, M., & Erdost, H. E. (2008). Unemployment worries among Turkish university students. *Social Behaviour and Personality, 36*(2), 275-288.
- Feldman, D. C., & Turnley, W. H. (1995). Underemployment among recent business college graduates. *Journal of Organizational Behaviour, 16*(6), 691-706.
- Flowers, L. A., Milner, H. R., Moore III, J. L. (2003). Effects of locus of control on African American high school seniors' educational aspirations: Implications for preservice and inservice high school teachers and counselors. *High School Journal, 87*(1), 39-50.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self. A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Johnson, M. (2002). The importance of self-attitudes for type A-B, internality-externality and health status. *Personality and Individual Differences, 33*, 777-789.
- Johnson, M. (2003). *Självkänsla och anpassning*. Lund: Studentlitteratur.
- Kammeyer-Mueller, J. D., Judge, T. A., & Piccolo, R. F. (2008). Self-esteem and extrinsic career success: Test of a dynamic model. *Applied Psychology: An international review, 57*(2), 204-224.
- Mruk, C. J. (2006). Defining self-esteem: An often overlooked issue with crucial implications. In M. H. Kernis (Ed.), *Self-esteem issues and answers: A sourcebook of current perspectives* (pp.10-24). New York: Psychology Press.
- Neiss, M. B., Sedikides, C., & Stevenson, J. (2002). Self-esteem: A behavioural genetic perspective. *European Journal of Personality, 16*, 351-367.
- Norstedts Ordbok. (1999). *Svenska ordboken*. Gjövik: Språkdata och Norstedts Ordbok AB.

- Ottosson, J-O., & D'Elia, G. (2008). *Rädsla oro ångest: Behandling i samarbete*. Stockholm: Liber AB.
- Passer, M. W., & Smith, R. E. (2008). *Psychology – the science of mind and behavior*. New York: McGraw – Hill.
- Patterson, L. J. (1997). Long-term unemployment amongst adolescents: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 20(3), 261-280.
- Robins, R. W., Tracy, J. L., Trzesniewski, K., Potter, J., & Gosling, S. D. (2001). Personality correlates of self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 35, 463-482.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rotter, J. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Rotter, J. (1971). External control and internal control. *Psychology Today*, 5(1), 37-42, 58-59.
- SACO – Sveriges akademikers centralorganisation. (2009). *Välja yrke 2009*. Stockholm: Sveriges akademikers centralorganisation.
- SCB – Statistiska centralbyrån. (2009). *AKU – arbetskraftsundersökningen juni 2009*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Tiggemann, M., Winefield, Anthony H. (1984). The effects of unemployment on the mood, self-esteem, locus of control, and depressive affect of school-leavers. *Journal of Occupational Psychology*, 57(1), 33-42.
- Vetenskapsrådet. (1999). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wennström, O. (2009). *Unga akademikers arbetslöshet och etableringsproblem*. Sveriges Akademikers Centralorganisation.